

FRIED NOÉMI LUJZA

Az élet visszatér – ha hagyják

A püspökfürdői tó megmaradásának esélyeiről

Közhelynek számít, de a természet, hogyha hagyják, teszi a dolgát és regenerálódik. A világvárvány idején a bolygó „fellelegzett”, hiszen főleg az iparvidékek légszennyezettége jelentősen csökkent. Nem kell azonban távoli országok adatait böngészni, elég, ha kisétalunk Váradszentmártonba, a „tündérrózsás tóhoz”, ahol szemmel látható a változás. Hogy ez tartós is lesz, abban már nem vagyunk biztosak.

Legutóbb 2018 novemberében foglalkoztunk részletesebben a tó sorsával, melyet az emberi mohóság tett tönkre. Az Európában egyedülálló élőhely egyik őshonos, csak itt élő faja, a bordás homorcsa (*Melanopsis parreyssi*) nevű csigafaj akkorra már kipusztult, nem sikerült mesterséges körülmények között szaporítani.

Abban már akkor is egyetértettek a természetvédelmi terület előző és azóta szinte csak volt gondnokai, azaz a Körösvidéki Múzeum és a Sporthorgászok Aqua Crisius Egyesületének munkatársai, hogy a tó megmentéséhez csökkenteni kell a termálvíz-kitermelést. Az előbbieket szerint a Ioan Coșuț nagyváradi és Paál Gábor pécsi kutatók által megállapított másodpercenkénti háromszáz literes kitermelés mellett maradna meg a tó vízellátása, az utóbbiak viszont újabb méréseket terveztek.

„Szomorú, de igazunk volt”

Miután a világvárvány miatt bezárták a félixfürdői és püspökfürdői szállodákat, panziókat, strandokat, a termáltó vízszintje növekedésnek indult, a természet igazolta a múzeum szakembereinek álláspontját. Annak idején a tóról folytatott több parázs hangulatú vitán vettem részt a prefektúrán, ám a memória csalóka; a Körösvidéki Múzeum áprilisi

FRIED NOÉMI LUJZA (1974, Szalárd) a Várad szerkesztője. Dolgozott nyomtatott és írott sajtóban, a többi között a Szemfüles gyermeklapnál, a Reggeli Újság és Krónika napilapoknál, a maszol.ro portál Bihar megyei tudósítója. Húszas-harmincas éveiben verseket írt, szerepelt például a Váradykon antológiában.

közleményében viszont időrendbe szedték a tó kiszáradásához vezető történéseket.

A Körösvidéki Múzeum – akkor még a Natura 2000-es terület gondnokaként – 2011 decemberében kongatta meg először a vészharangot a termálvízréteg kihasználása és a tavat ellátó forrás hozamának csökkenése miatt, és sürgős intézkedéseket kért. Az eredmény? Többféle helyi (Környezetvédelmi Ügynökség, Vízügyi Hatóság, kormány megbízotti hivatal) és minisztériumi bizottságot hoztak létre, ezek előtt a múzeum szakemberei ragaszkodtak az elmúlt ötven év kutatási eredményeinek következtetéséhez: szabályozni kell a termálvíz

felhasználását, különben kiszárad a tündérrózsás tó. A bizottságok azonban nem a múzeum szakembereinek hittek, hanem az Országos Ásványkincshatóság (ANMR) álláspontját vették figyelembe, mely szerint nem a termásvíz túlfogyasztása, hanem a forrás eltömődése, a szárazság, a klímaváltozás vagy a Hold befolyása (???) okozta a vízszint csökkenését.

A múzeum azt is kérte az ásványkincshatóságtól, hogy legalább időlegesen, addig, ameddig a tó szintje visszaáll, ne adjanak engedélyt újabb fúrásokra. A gazdasági érdek azonban felülírta a természeti érdeket: 2012–2014 között öt újabb kutat fúrtak, egyet a termásvízes tó közvetlen közelében. A tó ezek után kiszáradt.

A Környezetvédelmi Minisztérium ellenőrző testülete 2014 augusztusában azt állapította meg, hogy mindössze nyolc kitermelőponton keresztül a megengedett maximális mennyiséget termelik ki a termásvízrétegből. Ám ezekhez még hozzá kell számítani további nyolc, szintén engedélyezett fúrást a fürdőekben és 11 nagyváradi mélyfúrást is (mivel ezek is ugyanazt a termásvízréteget használják, ugyanis a kutatások kimutatták, hogy a Váradszentmárton és a Várad alatti vízrétegek kapcsolatban vannak egymással). Az illegá-

lis fúrások (ezek száma természetesen nem ismeretes) hozzászámolása nélkül is egyértelmű, hogy a túlzott kitermelés vezetett az ökológiai katasztrófához.

Eközben azonban, még 2013-ban, a Körösvidéki Múzeumot büntette meg a prefektúra. Ezért a múzeumiak, tudomásul véve, hogy „legyőzte őket a rendszer”, lemondtak a természetvédelmi terület kezeléséről.

Közleményük végén leszögezik: bár a kitermelés járvány miatti szüneteltetése után feléledt a tó alatti forrás, az élőhelyet csak a termásvíz-kitermelés szigorú ellenőrzésével lehet(ne) megőrizni. A kipusztult fajt pedig ez sem hozza vissza.

Azt már 2018-ban is tudtuk, hogy a bordás homorcsa kipusztult, s Venczel Márton, a múzeum természettu-

A tó „víztükre” 2020. február 14-én, a fűtési szezon teljében, a járvány romániai megjelenése előtt

Fotók: AQUA CRISIUS EGYESÜLET

dományi részlegének vezetője azt is elmondta, hogy a szintén ott őshonos halfajnak, a Racovița-kelének (Scardinius Racovitzai) már csak néhány tíz példánya él – akváriumokban. A hévízi tündérróza (*Nymphaea lotus* varietas *thermalis*) volt az egyedüli, mely jól bírta az áttelepítéseket. Venczel Márton azt is elmondta, hogy jelenleg ugyan szép vízhozama van a forrásnak, látszik, hogy onnan a víz ismét az eredeti medrében folyik, de megerősítette: amint újrainytanak a lezárt szállodák, strandok és nő a termásvíz-kitermelés, a tó újból veszélybe kerül. Ha sikerülne is szabályozni a vízszintet, akkor sem lenne könnyű visszatelepíteni a tóba a Racovița-kelét, árulta el a szakember. Az ok egyszerű: többször és sok ikrát kellene a tóba juttatni ahhoz, hogy a természetes ellenségek jelenlétében ismét benépesítsék a tavat a halak.

Van is gondnok, nincs is gondnok

Mint arról már 2018-ban is beszámoltunk, a Sporthorgászok Aqua Crisius Egyesülete a Természetvédelmi Világalap (WWF) Duna–Kárpátok programjával közösen 2016. július 8-án írta alá a környezetvédelmi minisztériummal azt az egyezményt, melynek értelmében a tó és a Pece patak ter-

mészetvédelmi terület gondnokaivá váltak. Az egyesület képviselője, Andrei Togor akkor is, most is készségesen válaszolt kérdéseinkre, mivel az egyesület, annak ellenére, hogy gondnoki minőségét már elvesztette, a megkezdett projektet végigviszi.

Arra is rákérdeztünk, hogy a természetvédelmi terület gondnokaként a horgászegyesület milyen törvényes eszközökkel léphet fel a tó és a Pece patak védelmében. Ám ekkor megtudtuk, hogy az egyesület már nem a terület gondnoka. „Sajnos a gondnoki minőségünk csak formáság, bár aláírtuk a megállapodást, az elvesztette a tartalmát, miután a gondnoki minőséget megszüntette a 2018/75. számú sürgősségi kormányrendelet” – írta Andrei Togor. Az egyesület munkatársai közül jó néhányan, akik a természetvédelmi területek-

Március 16-án, a rendkívüli állapot kihirdetése előtti napon még mindig csak a legmélyebb részt borította víz

kel foglalkoztak, már több mint egy éve másutt dolgoznak, jelenleg kevesebb figyelmet fordíthatnak a tó sorsára. Várhatóan a Természetvédelmi Területek Országos Ügynöksége (ANANP) Bihar megyei kirendeltségének három alkalmazottja veszi át a feladataikat – ahogy sokakét, akik a természet megőrzéséért fáradoztak a természetvédelmi területek „államosítása” előtt.

A megkezdett projektet befejezik

Az uniós támogatással megvalósuló határon átnyúló projekt, melynek részeként geofizikai, kémiai és hidrogeológiai tanulmányok készítését tervezték, még tart, működését októberig meghosszabbították, elsősorban a Bihar megyei környezetvédelmi hatóságoknak, a Környezetvédelmi Ügynökségnek és a Természetvédelmi Területek Országos Ügynöksége (ANANP) Bihar megyei kirendeltségének köszönhetően.

A tanulmányok nagy része elkészült, ezeket várhatóan év végén hozzák majd nyilvánosságra, „annak reményében, hogy mindazok, akiket érdekel a termálvíz, hozzáférjenek

az eredményekhez, és azokat a termálvíz mint természeti erőforrás fenntartható felhasználása érdekében hasznosíthassák” – írta kérdésünkre Andrei Togor. Hozzátette: a projektben négyen működnek együtt, ő az Aqua Crisius nevében nyilatkozhat. Elmondta: a tündérrózsás tó vizének bakteriológiai tanulmánya, illetve az övezet ökoturisztikai koncepciója már elkészült, és takarítottak is a védett területen. A fürdők látogatóinak egy tematikus, román és angol nyelvű tájékoztató táblákkal ellátott útvonal áll majd rendelkezésükre.

Az eredményeket egyébként a magyarul kissé furcsa nevű „Az ökoszisztémák megóvása és védelme a termálvíz és az édesvíz hiánya által a határokon átnyúló területeken” projekt (a román elnevezésből kiderül: a

2020. április 7-i felvétel a már szinte teljesen megtelt tómederről, a kép jobb szélén a termálvíz gőzölgése is látható

termál- és édesvíz hiányától fenyegetett ökoszisztémákról van szó) három nyelven (magyarul, románul és angolul) elérhető honlapján (www.aquares.ro) teszik majd közzé. A honlap szerint az Aqua Crisius mellett a Nagyváradi Egyetem és a Nagyváradi Metropoliszövezet-fejlesztési Egyesület, valamint a Magyar Tudományos Akadémia Atommagkutató Intézete vesz részt a projektben, melynek teljes költségvetése 1,3 millió euró.

Az Aqua Crisius szándéka az, hogy a tündérrózsás tó többéves „aktivitásáról” jelentést készítsen. A víz szintjét és hőfokát évente sok alkalommal mérték, így a mérések eredménye összevethető a termálvíz-felhasználás adataival, tudtuk meg Andrei Togortól. Arra azért erősen kíváncsiak vagyunk, hogy mit lehetett mérni egy már kiszáradt tó szintjén s eltűnt vizének hőmérsékletén.

Kis hazai abszurd

Azt is szeretttük volna megtudni, hol tart a fajok megőrzését szolgáló központ tervbe vett megépítése. A válaszból megtudtuk, hogy a projekt határidejét főleg azért kellett meghosszabbítani, mert ezt a központot nem lehet felépíteni a tervezett helyén. Bár a természetvédelmi törvények nem

tiltják fajmegőrzést szolgáló központ építését természetvédelmi területen, az ANANP kedvezőtlenül véleményezte az építkezést. Egyébként a természetvédelmi területek „államosításakor” az ügynökség bihari kirendeltsége három alkalmazottal vette át annak az addig mintegy száz személynek a munkáját, aki természetvédelmi területekkel foglalkozott.

A dolog azért botrányos, mert az ügynökség alkalmazottai azzal indokolták az elutasítást, hogy terepszemléjükön megállapították: a tervezett építkezés veszélyeztetné őshonos fajok európai szinten egyedülálló élőhelyét – öt évvel az után, hogy ezek a fajok teljesen eltűntek az élőhelyükről...

Ezt követően az Aqua Crisius lemondott a központ megépítéséről, ezt a beruházást a projektvezető Nagyváradi Metropoliszövezet-fejlesztési

A május 14-én készült képen a püspökfürdői tó már a sok évvel korábbi képét mutatja

Egyesület vette át. Érthetetlen a központ tervének meghiúsítása, hiszen egy jóváhagyott, támogatást nyert projektről van szó, a hatóságok, így az említett ügynökség munkatársai is tudtak az építés tervéről. Csak a környezetvédelmi eljárások lefolytatása során érte az Aqua Crisius képviselőit az a meglepetés, hogy a román állam alkalmazottai vehemensen ellenzik az építkezést.

Amíg a szakemberek és a hivatalnokok vitatkoztak, a bordás homorcsa kihalt, a Racovița-kele csak akváriumban létezik, a tündérrózsza az egyetlen faj, amely kilométerekre természetes élőhelyétől is „megmakacsolta magát a túlélésért” – Andrei Togor szavai szerint.

Váradról se feledkezzünk meg

Azt is megtudtuk, hogy az egyesület képviselőinek a járványhelyzet ideje alatt is volt lehetőségük kimenni a természetvédelmi területre (az Aqua Crisius fotóin egyébként jól látható, hogyan nőtt meg a vízszint a tündérrózsás tóban). Andrei Togor arra is felhívta a figyelmet, hogy Püspökfürdő, Félixfürdő és Nagyvárad gyakorlatilag ugyanazt a termálvízréteget használja. Ma a Nufărul negyedben nyolc hőközpont működtetéséhez használnak termálvizet anélkül, hogy a hőcserén átessett vizet visszajuttatnák a talajba. Véleménye szerint ezt sem kellene figyelmen kívül hagyni. Igaz ugyan, hogy a nyári idényben Püspökfürdön és Félixfürdön is jelentős a fogyasztás, de a termálvizet nemcsak gyógykezelésre használják, hanem strandolásra is. „Gyakorlatilag tocsogunk a termálvízben, azzal büszkélkedünk, hogy mi vagyunk a termálvizek fővárosa, de milyen áron, és főként: meddig?” – írta Andrei Togor.

Amint várható volt, a termálvízfogyasztás szünetelése a tündérrózsás tó vízszintjének szinte azonnali növekedéséhez vezetett. A vízszint emelkedését más években is megfigyelték, rendszerint áprilisban, a fűtési idény végén, de még a turistaszezon előtt. Ám amint a nyaralási idény elkezdődött, a termálvíz eltűnt, a forrás tehát csak egy-másfél hónapig volt aktív. Számukra most nem is annyira a forrás újraindulása volt különleges, hanem az, hogy mérni tudták a Pece vízhozamát a természetvédelmi területtől a vízfolyás

mentén, és megállapíthatták, mekkora a patak újratöltődéséhez szükséges természetes vízhozam. Csodálkozva tapasztalták, hogy ez a termálvízhozam már háromszor kisebb, mint 1979-ben volt, mikor az akkori megyei néptanács alelnöke elrendelte, 24 órára állítsák le az összes kutat, hogy megmérhessék a hozamot. A koronavírus-járvány következtében a termálvíz-kitermelés csökkent, ám a jelenleg mért, kisebb hozam sötét jövőt vetít előre, ha a kitermelés ugyanúgy folytatódik, mint eddig. Úgy becsülik, hogy az élményfürdők, strandok újrainyitása után napokon belül nem marad elegendő termálvíz a tavat tápláló forrásnak.

Panaszt lehet tenni

Mint már jeleztük, a Bihar megyei Prefektúra korábban aktív szerepet játszott a tóval kapcsolatos találkozó megszervezésében, ezért kérdésekkel fordultunk Fenesi Tibor helyettes kormány megbízotthoz is. Egyebek mellett az érdekelt bennünket, van-e módja, lehetősége az intézménynek arra, hogy fellépjen a természetvédelmi területek, esetünkben a tündérrózsás tó megóvása érdekében.

A válaszból megtudtuk, a kormány megbízott jogköreit jelenleg a 2019/57. számú sürgősségi kormányrendelet, magyarán a Közigazgatási törvénykönyv második fejezete szabályozza. A prefektus feladatai közé tartozik a kormány politikai elveinek érvényesítése, döntéseinek élet-

beléptetése, a közrend megőrzése és ennek a felügyelete; a kormány által létrehozott megyei intézmények és más országos intézmények, ügynökségek megyei szervezeteinek vezetése, munkájuk összehangolása; a közigazgatási egységek, önkormányzatok által meghozott döntések és kibocsátott dokumentumok (például tanácsi határozatok és polgármesteri meghagyások) jogi ellenőrzése; tanácsadás a közigazgatási egységek kérésére; továbbá a sürgősségi helyzetből adódó feladatköröket is el kell látnia. „Tehát a fenti kérdésből kifolyólag elmondhatjuk, hogy a kormány megbízottak számos feladatköre van, és igen, egy közérdekű probléma esetében panasz alapján vagy akár hivatalból is eljárhat, ha ez indokoltnak látszik” – válaszolta Fenesi Tibor.

Arra a kérdésünkre, hogy az ANANP Bihar megyei kirendeltsége köteles-e beszámolni tevékenységéről a prefektúrának, ezt a választ kaptuk: „Jelenleg a kormányhivatalhoz azok a minisztérium által megyei szinten működtetett intézmények tartoznak, amelyek jogi személyiséggel rendelkeznek, az úgynevezett dekoncentrált jellegű intézmények, központilag kinevezett vezetői struktúrával rendelkeznek.” Ezeknek az intézményeknek a vezetői a kormány megbízotti hivatal kollégiumának havi ülésein beszámolnak tevékenységükről a prefektusnak. A Természetvédelmi Területek Országos Ügynökségének megyei kirendeltsége azonban nem tekinthető dekoncentrált intézménynek, mivel nem jogi személy, csak adminisztratív feladatai vannak a létrehozásá-

ról szóló 2016/95. számú törvény 1. cikkelye szerint. „Viszont országos szinten az ANANP a Környezetvédelmi Minisztérium fennhatósága alá tartozik, így az említett kérdés a kormány megbízotti hivatal részéről megközelíthető, hiszen a Környezetvédelmi Ügynökség megyei szinten dekoncentrált intézményként van nyilvántartva, amely a kormány megbízott vezetése és koordinálása alá tartozik” – magyarázta az alprefektus. Azt is újra megerősítette, hogy környezet- és természetvédelmi kérdésekben magánszemélyek és civil szervezetek is fordulhatnak a prefektúrához, az intézmény honlapján feltüntetett módokon és elérhetőségeken papír alapú beadványban, de akár a registratura@prefecturabihor.ro e-mail-címre küldött elektronikus levélben is.

Olvasóinkra bízunk annak eldöntésével, hogy mindez elegendő-e a régi szintjét újra elnyerő tó megvédéséhez.